

ВІДГУК

офіційного опонента доктора філософських наук, професора,
професора кафедри методології науки та міжнародної освіти Національного
педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Свириденка Дениса Борисовича на дисертаційну роботу

Білокопитової Ніни Іванівни

«Феномен соціальності в тюркському світі: соціально-філософський аналіз»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за
спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії

Актуальність теми дисертаційного дослідження Ніни Іванівни Білокопитової зумовлена новими викликами постмодерного глокалізованого світу, які супроводжуються інформаційними війнами, розмиванням культурних цінностей, фрагментацією і кризою національних ідентичностей, розвитком мережових суспільств і віртуальних форм соціальності. Успішно протистояти викликам сучасності, на думку авторки, можна тільки через консолідацію зусиль, пошук об'єднуючої ідеї. У глобалізованому світі, коли під загрозу тотальної уніфікації потрапило безліч різноманітних культур, гостро постає питання збереження їх унікальності та своєрідності. Тому звернення представників вітчизняної соціальної філософії до дослідження феномена соціальності у тюркському світі дає можливість зрозуміти, що об'єднане людське співтовариство перестає бути лише науковою абстракцією, воно стає реальністю.

Дисертаційна робота Н. Білокопитової підготовлена у відповідності до науково-дослідницької роботи кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету, насамперед, комплексної теми № 0114U00266 «Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів», затвердженої наказом МОН України № 1193 від 25.10.2012 року. Дослідження відповідає планам науково-дослідних робіт Запорізького національного університету, у межах яких розробляється тема «Стратегічне прогнозування

транскордонних відносин: суб'єктність миротворення в умовах глобального конфлікту» (№ 0164004921).

Керуючись указаним сучасним контекстом розуміння феномену соціальності в тюркському світі, дисертантка означає завдання дисертаційного дослідження, які успішно реалізовані у змісті дисертаційної роботи. Структура дисертаційної роботи відповідає меті, цілям, завданням роботи, а сама робота є структурно впорядкованою та аргументованою.

Основні результати наукового дослідження і його новизна. Вперше в українській соціальній філософії здійснено соціально-філософський аналіз феномена соціальності в тюркському світі та проаналізовано його вплив на взаємодію індивідів і тюркських держав, на архітекtonіку сучасного світу. Обґрунтований характер має формулювання дисертанткою мети дисертаційної роботи, для реалізації якої було поставлено низку дослідницьких завдань: розглянути еволюцію тюркської соціальності у річищі соціогуманітарних наук та охарактеризувати сучасні інтерпретації зазначеного феномена; з'ясувати основні теоретико-методологічні підходи в осмисленні поняття тюркська соціальність; дослідити соціокультурну специфіку україно-тюркського діалогу в історичній ретроспективі і в умовах сучасності; розкрити аксіологічні складові симбіотичних україно-тюркських відносин, виявити детермінанти оптимізації україно-тюркського діалогу в постмодерному глокалізованому світі (с. 25-26).

Констатовано та продемонстровано безпосередньо у тексті, що методологічними засадами дослідження є системно-історичний, конструктивістський, компаративний, світ-системний підходи до аналізу феномена тюркської соціальності. Дисертанткою зазначено, що формування нового понятійного апарату соціально-філософського дослідження соціальності в тюркському світі тісно пов'язане із системним розкриттям мінливих історичних обставин, які розкривають генезу, природу й сутність тюркської культури і соціальності та їх вихідні онтологічні підстави. Основою концепту «тюркська соціальність» є «національно-культурна пам'ять» тюркських

народів. У дисертаційній роботі автором здійснено концептуальні узагальнення ідей, досягнутих вітчизняними і зарубіжними дослідниками, на основі чого Н. Білокопитова визначає сутність, природу, механізми та способи концептуалізації феномена тюркська соціальність у різних соціокультурних епохах.

Інноваційний характер для української наукової парадигми має і введення дисертанткою у площину соціально-філософського аналізу доробку представника французької філософії, автора теорії спільноти як буття-разом (*être-en-commun*) Ж.-Л.Нансі (с.30-31), що дозволило їй ефективно розкрити механізми осмислення феномена тюркська соціальність, який є виявленням та розвитком уявлень про еволюцію тюркського світу як «буття-разом», співбуття відмінності та множинності. Така онтологія є не стільки «онтологією суспільства» в сенсі «регіональної онтології», скільки онтологією «соціальності».

Оцінюючи джерельну базу дисертаційної роботи Н.Білокопитової, зауважимо, що вона складає 283 найменувань у прикінцевому списку літератури, серед них 28 джерел іноземною мовою. Джерельна база дисертаційної роботи повноцінно дозволила авторці здійснити концептуалізацію феномену соціальності в тюркському світі у соціально-філософській площині наукового аналізу та реалізувати поставлені дослідницькі завдання.

Завершуючи ухвальну частину відгуку, слід наголосити, що ключовим досягненням дисертаційної роботи є соціально-філософський аналіз феномена соціальність в тюркському світі, що формує розуміння тюркської соціальності як *цілісного утворення*. Виявлено кореляцію між поведінковою цінністю та інститутом, вона претендує на «пояснення» інституційної структури суспільства. Визначено, що соціальна система самозбереження та виживання тюркських народів будувалася за схемою: сім'я – рід – плем'я – суспільство – людство. Саме зазначена матриця, на думку авторки, є специфікою етнічного менталітету та етнічної самосвідомості тюркських

народів. *Сім'я для тюрків – це соціальна лігатура*, смисл якої в прихильності як продукту тривалого соціального розвитку. Констатовано, що навіть в основі формування державності тюрків лежать родинні зв'язки.

Феномен тюркської соціальності, на думку Н. Білокопитової, виступає своєрідною об'єднуючою філософією та ідеологією різних тюркських народностей, які створили самостійні державно-політичні структури і певною мірою залишаються самостійними незалежними світовими акторами.

Імпонує авторський підхід, коли структура роботи, кількість завдань, висновків та положень новизни є гармонійною – кожний підрозділ вирішує конкретне завдання, пропонує конкретні результати у вигляді висновків та положень новизни.

Поряд із цим, дисертаційна робота Н. Білокопитової не позбавлена деяких *недоліків і дискусійних моментів*:

По-перше, у своєму дослідженні Н. Білокопитова намагається досягнути соціальність тюркського світу у її цілісності, як специфічне соціокультурне явище зі складною соціальною архітектонікою та історією становлення. Разом із тим, після ознайомлення з текстом дисертації, складається враження, що авторка надмірно ідеалізує гомогенний статус соціокультурного ландшафту, досліджуваного у роботі. Можливо, саме пошук гетерогенності тюркського світу у сучасних глобалізаційних (глокалізаційних) умовах, територіальному рознесенню тюркської культури світом, як авторська методологічна настанова, додатково міг би дати підґрунтя для отримання додаткових положень наукової новизни.

По-друге, одним із лейтмотивів роботи Н. Білокопитової є розв'язання протиріч цивілізаційного поступу людства, зокрема, гармонізації процесів міжкультурної взаємодії, пошуку шляхів її розгортання у безконфліктній формі. Доречно було б у тексті дисертації конкретизувати свою методологічну позицію щодо оцінки потенціалу сучасних теорій мультикультуралізму та «плавильного тигля» (melting pot). На нашу думку, першому розділу дослідження не вистачає саме зазначених теоретико-

методологічних розмірковувань, конкретизації авторських методологічних орієнтирів у питаннях міжкультурної взаємодії.

По-третє, знайомство із текстом дисертації свідчить про незначні, проте, важливі для подальшого врахування недоліки у викладенні матеріалу. Йдеться, зокрема, про певне зловживання суб'єктивними оцінками у тексті роботи. При викладенні матеріалу судження мають спиратись не стільки на суб'єктивну оцінку автора («дуже важливо» тощо), скільки на аналіз джерел із відповідними посиланнями. Кандидатське дослідження з соціальної філософії та філософії історії за «своїм духом» традиційно є таким, де аналізується актуальна проблема, проте вперше, із використанням визнаної методології та відповідних джерел в якості аргументації. Саме тому, традиційно, суб'єктивні судження автора завжди мають бути підкріплені посиланнями на авторитетні джерела, аби не втратити саме виважену аналітичну складову дослідження.

По-четверте, вважаємо за потрібне висловити й побажання на майбутнє щодо джерельної бази: авторка, у переважній більшості, спиралась на напрацювання російськомовних авторів. Зрозуміло, що об'єктивною причиною цього є брак україномовних джерел. У подальших дослідженнях автора зазначеної проблематики слід гармонізувати баланс джерел за рахунок залучення англomовних джерел – досліджень з авторитетної міжнародної наукової періодики.

Проте висловлені зауваження мають, на нашу думку, непринциповий характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження. Загалом, дисертаційна робота Ніни Іванівни Білокопитової виконана на високому фаховому рівні у площині реалізації дослідницької програми кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету «Стратегічне прогнозування політичних ситуацій та процесів» (№ 0114U00266). У процесі реалізації цієї теми дисертантка опублікувала фахові статті та тези, у змісті яких деталізувався феномен соціальності в тюркському світі у різні соціокультурні епохи

(Н. Білокопитова має у власному доробку 7 статей, опублікованих у фахових наукових виданнях із філософських наук, зареєстрованих МОН України, 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 9 – у збірниках і матеріалах конференцій). Публікації авторки індексуються низкою наукометричних баз даних (Index Copernicus тощо). Зміст автореферату дисертаційної роботи Н. Білокопитової є тотожними основним положенням рукопису дисертації.

Робота пройшла достатню апробацію. Висновки та концептуальні положення дисертаційної роботи обговорювалися на засіданнях кафедри соціальної філософії та управління Запорізького національного університету, оприлюднювалися на науково-теоретичних та науково-практичних конференціях і круглих столах різного рівня. Авторкою взято участь у заходах із широкою географією та необхідною тематичною спрямованістю. Зокрема, наукові заходи проходили в Ашхабаді, Запоріжжі, Чернівцях, Кам'янець-Подільському та інших містах.

Теоретичні результати та запропоновані методологічні підходи дисертаційної роботи Н. І. Білокопитової можуть бути використані в подальшому дослідженні соціальності в тюркському світі в умовах сучасних трансформацій соціальності, для розробки соціальної стратегії державного та регіонального розвитку, соціально-політичного програмування, інформаційної безпеки та впливу на соціальну поведінку, а також у викладанні дисциплін соціогуманітарного циклу.

Загальний висновок. Дисертаційна робота Білокопитової Ніни Іванівни на тему «Феномен соціальності в тюркському світі: соціально-філософський аналіз» є самостійним, логічно структурованим, завершеним дослідженням актуальної соціально-філософської проблеми. У роботі репрезентовано низку теоретико-методологічних розробок і рекомендацій, які дають можливість поглибити розуміння природи і сутності феномена соціальності в тюркському доіндустріальному, індустріальному і постіндустріальному суспільстві та вирішують серйозні наукові завдання у площині дослідження особливостей україно-тюркських відносин, що в

сучасних умовах демонструє пошук соціально-політичного діалогу в процесах розбудови української державності. Зміст дисертації уповні відповідає п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановами Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами, затвердженими постановами Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015р. № 656, від 30 грудня 2015 р. №1159 та від 27 червня 2016 р. №567, а її авторка, Білокопитова Ніна Іванівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.03 – соціальна філософія та філософія історії.

Офіційний опонент:

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри методології науки та міжнародної освіти
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

